

Зв'язок політичних установок студентів із різними видами спрямованості

Особливе значення в сучасній політичній психології здобуває вияв і характеристика політичних установок особистості в суспільному житті. Політичні установки відіграють важливу роль у становленні політичної свідомості членів суспільства. Разом із тим політичні установки є важливим компонентом масової свідомості, а тому дозволяють відстежувати його стан та тенденції, які в ньому панують. Саме в політичних установках відбито нормативно-ціннісне відношення різних верств населення та населення в цілому до діяльності політичних інститутів та організацій, всієї політичної системи, принципів і норм її функціонування. Установки, яких індивід набуває в готовому вигляді з соціального досвіду і культури, є одним з найважливіших елементів політичної психології.

Відомо, що значна частина молодого покоління вступає в життя політично несвідомими, недостатньо обізнаними в проблемах суспільства, що становить загрозу маніпулювання свідомістю, використання політиками несвідомих громадян для своєї мети. Разом із тим в сучасному українському суспільстві спостерігається певне розмивання політичних установок і поглядів по причині великого розчарування людей різними політичними проектами.

Важливою характеристикою особистості є її спрямованість, яка відбиває складну ієрархію відношень людини до навколишнього світу, певну систему життєвих цінностей. Спрямованість особистості демонструє вибірковість психіки, її особистісну індивідуальність. Особистісна спрямованість давно й плідно вивчається вітчизняними психологами, які виявили її соціальне походження та важливу роль у становленні свідомості суб'єкта.

Спрямованість в певній мірі ґрунтується на фундаментальних життєвих установках суб'єкта. Тому є важливим дослідження – яким чином пов'язані

між собою політичні установки суб'єкта й спрямованість особистості. Особливо актуальним є виявлення такого зв'язку серед студентів, тому що саме в юнацькому віці відбувається становлення політичних установок особистості й важливо дослідити ті чинники, які на це впливають.

Мета роботи – вивчення взаємозв'язку політичних установок з видами спрямованості студентів.

Завдання:

1. Зробити теоретичний аналіз поняття спрямованості особистості та її видів.
2. Вивчити політичні установки в структурі особистості та чинники їх формування.
3. Провести емпіричний аналіз політичних установок та спрямованості особистості студентів.
4. Зробити кореляційний аналіз зв'язку політичних установок студентів з видами їхньої особистісної спрямованості.

Вибірку склали участь студенти молодших курсів, які навчаються за спеціальністю інженерна механіка в Сумському університеті, у кількості 56 чоловік загалом. З них 32 хлопців та 24 дівчат. Вік випробуваних з 18 до 21 років. Серед випробуваних 23 жителя міста Суми та 34 з інших міст України.

Були використані наступні діагностичні методики:

1. Методика Лайкерта, що виявляє політичні установки особистості. Методика виявляє два види політичних установок: 1) керівництво країни не має зв'язків із народом та живе своїм життям; 2) керівництву країни не можна довіряти.

2. Орієнтаційна анкета, що виявляє спрямованість особистості. Методика виявляє 3 види спрямованості особистості: 1) на себе і на свої досягнення; 2) на спілкування та взаємодію з іншими; 3) на виконання завдання.

Особистість кожної людини наділена тільки їй властивим сполученням рис і особливостей, що утворюють її індивідуальність – сполучення

психологічних особливостей людини, що становлять її своєрідність, її відмінність від інших людей. До таких властивостей належать, зокрема, спрямованість та установки.

Спрямованість особистості вивчалася у вітчизняній психології особистості такими дослідниками, як В. Н. Мясищев, О. Г. Ковальов, К.К. Платонов, іншими.

За В.Н. Мясищевим спрямованість особистості складають система відношень індивіда, яка формується у соціумі [8]. У В. Н. Мясищева структура особистості розглядається як одна зі сторін особистості поряд зі спрямованістю.

На відміну від нього О. Г. Ковальов та К.К. Платонов виділяють чотири підструктури особистості, серед яких найвищим рівнем є її спрямованість. Спрямованість складається з потягів, бажань, інтересів, схильностей, ідеалів, світогляду, переконань особистості тощо [9].

Елементи (рисни) особистості, що входять у спрямованість особистості, не мають безпосередніх природних задатків і відбивають індивідуально своєрідну суспільну свідомість. Спрямованість формується шляхом виховання, вона соціально обумовлена. Можна сказати, що це установки, які стали властивостями особистості. Узяті як цілі, спрямованість містить у собі зв'язані ієрархією форми. Це насамперед потяг як біологічна форма спрямованості. Вона чітко виражена по своїй специфічності, але нечітка по змісту, це неясна потреба в чомусь.

Бажання – це вже цілком усвідомлена потреба і потяг до чогось цілком визначеного. Воно може бути і пасивним, але при включенні в його структуру вольового компонента стає прагненням.

Інтерес – це пізнавальна форма спрямованості на предмети. Генетично в його основі лежить безумовний орієнтований рефлекс, зв'язаний з емоцією, але в людини інтереси розвиваються завжди на базі умовного рефлексу, стаючи допитливістю. Інтерес може бути пасивним, але при включенні в

його структуру вольового компонента спрямованості – прагнення, він стає схильністю, яку можна визначити як інтерес і прагнення до певної діяльності.

Конкретизована в образі чи представленні гранична мета схильності є ідеал. Ця мета може виявлятися в декількох формах: морального, естетичного, пізнавального (гностичного) і праксичного (конкретно-матеріального) ідеалу.

Світогляд – система засвоєних людиною представлень і понять про світ і його закономірності, про навколишні явища, природу і суспільство. Воно може бути неясним чи таким, що прийняв форму пізнавального ідеалу; пасивним чи активним. Активний світогляд стає переконанням.

Переконання – це вища форма спрямованості, у структуру якої входять її нижчі форми й у який світогляд зв'язаний із прагненням до досягнення ідеалів.

У спрямованості особистості в цілому треба розрізняти її рівень, широту, інтенсивність, стійкість і дієвість. Ці ж якості спрямованості, суть яких випливає з їхніх назв, притаманні і її зазначеним окремим формам [9, 11].

У формах спрямованості особистості виявляються як відносини, так і моральні якості особистості. Однак відношення – не стільки властивість особистості, але насамперед властивість свідомості поряд з переживанням і пізнанням. Усі форми спрямованості особистості разом з тим є і її потребами, і потенційними (а можуть ставати й актуальними) мотивами діяльності. У цьому найбільше чітко виявляється принцип єдності свідомості і діяльності.

Виділяють спрямованість особистості на своє Я і все що з ним пов'язане. Також виділяють спрямованість на сферу спілкування з усіма її аспектами. Крім того ще одним видом спрямованості є ділова – прагнення досягти мети й результату в діяльності [11].

1.3. Політичні установки в структурі особистості

Проблема установки досліджується низкою суспільних наук, тому що велика частина установок формується в процесі виховання людини в суспільстві. У цьому змісті політична пропаганда є специфічною виховною діяльністю, спрямованою насамперед на розвиток свідомості і суспільно-політичних установок.

Розгляд проблеми установки дає нам підстави обрати наступне розуміння цього терміна, що відповідає меті дійсної роботи. Установка – це сформована під впливом пропаганди, виховання і досвіду відносно стійка організація знань, почуттів і мотивів, що викликає відповідне відношення людини до ідейних, політичних і суспільних явищ навколишньої дійсності, що виражається в діях [7].

Політичні установки виражають стійкий тип поведінки й відносин громадян до внутрішньої і зовнішньої політики держави. Ці установки можуть бути зведені у відносно однорідну групу, хоча відношення підпорядкування ідеології і політики зберігається.

Низка дослідників затверджувала, що цінності є першоосновою установок. Зокрема, модель плюралізму цінностей, припускає, що "основою всіх систем політичних переконань є кінцеві чи термінальні цінності, що визначають підсумкові стани публічної політики. Структура цінностей, загальні взаємини між ними можуть бути важливими для розвитку теорії політичних установок. Психологів завжди більше цікавило визначення спектра людських цінностей і відносин між ними [7].

У свідомості однієї людини можуть одночасно, не руйнуючи один одного співіснувати установки, одна з яких заснована на знаннях теоретичного змісту, а інша вибудована на основі власного повсякденного досвіду. Ця система установок у радянський час одержала назву "двозначність". Людина з народження знає всі "правильні" слова і якоюсь мірою в них вірить, хоча весь його реальний досвід спростовує правильність такої віри. Люди досить легко розділяють у різних ситуаціях протилежні установки, що не мають внутрішнього протиріччя в особистості. З цього

можна зробити висновок, що легше сформувати нові установки в особистості, ніж зруйнувати старі. На цьому заснована вся політична пропаганда, механізм маніпулювання суспільної думки і вироблення політичних установок у суб'єктів політики [7].

Політичною установкою можна вважати таку установку, що визначає внутрішню якість суб'єкта політики, що базується на його попередньому досвіді і політичній культурі, що впливає на відношення особистості до майбутніх політичних подій. Політична установка – різновид соціальної установки. Установки, що придбалися в готовому виді з соціального досвіду і культури – один із найважливіших компонентів соціально-політичної психології і політичної культури людини. Індивід взагалі дуже рідко виробляє своє абсолютно унікальне відношення до громадської і політичної дійсності; оскільки вона на відміну від приватного життя охоплює безліч людей, свої установки відносно цієї дійсності індивід часто-густо запозичує від інших, від тієї або іншої соціальної спільності [6].

Політичні установки є одним із елементів соціального світогляду людини і в значній мірі зумовлюють її соціальну поведінку.

Дилигенський Г. Г. [6, С. 120] у структурі політичної установки виділяє три компоненти: когнітивний, емоційний і поведінковий. Когнітивний елемент політичної установки відбиває попередні знання індивіда, інтерес до політики. Емоційне відношення до політичного об'єкту, як правило, з'являється раніше критичного оцінюванні об'єкту. Саме емоційний компонент політичних установок грає істотну роль у формуванні політичних забобонів, расових стереотипів, релігійною, національною і інших видів нетерпимості. Поведінковий елемент установки представляє безпосередню готовність до політичної дії.

1.4. Політичні установки й чинники їх формування

Політична установка формується в процесі соціалізації людини. Вона виникає в результаті активного освоєння особою усієї системи соціально-політичних зв'язків. На відміну від короточасних емоційних реакцій, політична установка достатньо довго зберігається. Засоби масової інформації формують і змінюють політичні установки особи лише в тих випадках, коли спрямованість інформаційного потоку відповідає спрямованості психічних орієнтацій. У разі невідповідності – відбувається відторгнення соціальної установки, що сприяє формуванню особистісної політичної установки з протилежною спрямованістю.

На формування політичної установки значний вплив робить соціальний контекст: політичні установки служать вираженням глибоких соціально обумовлених мотиваційних потреб, таких як відчуття залучення до структури соціальних зв'язків, близькості з соціальним оточенням, безпеки, самопізнання і самоствердження тощо [6].

Зміна політичної установки може відбуватися під впливом переконання, масової пропаганди, членства в новій політичній групі або ж завдяки глибшому знайомству з об'єктом політичної установки. Існує дві теоретичні моделі, що пояснюють зміну політичної установки.

1. Бихевіористська: заснована на принципі навчання. Передбачається, що установки індивіда змінюються залежно від того, яким чином організовується підкріплення якої-небудь політичної установки. Зміна соціально-політичної установки залежить від системи винагород і покарань.

2. Когнітивистська (теорія відповідності). Політична установка змінюється, коли в когнітивній структурі індивіда виникає невідповідність. Стимулом для зміни політичної установки є потреба у відновленні впорядкованого сприйняття зовнішнього світу [2, С. 84].

Політичні установки до певної міри пов'язані з особовими ресурсами індивіда. Соціально-політичне життя дає приклади і таких ситуацій, в яких ті або інші обмеження в психічному ресурсі особи позбавляють її можливості

реалізувати власні цінності і переконання. У екстремальних випадках такі ситуації породжують справжні особисті трагедії.

Зміна установок відбувається не автоматично; воно вимагає свідомої і цілеспрямованої організації соціальних процесів, які можуть розглядатися в наступних аспектах:

1. Для зміни установок людині необхідно підказати спрямованість і зміст цієї зміни. Ця думка повинна бути сприйнята і зрозуміла людиною.
2. Зміна установок відбудеться тим успішніше, чим більше зазначена думка буде відповідати наявним у даної людини потребам і мотивам.
3. Зміна буде більш ймовірним, якщо: зміст сприйнятої інформації буде відповідати визнаним нормам групового поведіння; джерело інформації буде досить сумлінним і компетентним; передача буде задовольняти формальним вимогам, пропонованим до структури і способу аргументації.
4. Зміна установок буде більш стійкою, якщо навколишня людини дійсність підтверджує зміст сприйнятої інформації. [7, С. 126].

1.5. Висновки до 1 розділу

Політичні установки та спрямованість особистості вивчаються у досліджуваних студентів, які знаходяться у юнацькому віці. Головні психологічні досягнення в юнацькому віці: новий рівень розвитку самосвідомості; відкриття свого внутрішнього світу у всій його індивідуальній цілісності й унікальності; прагнення до самопізнання; формування особистої ідентичності, почуття індивідуальної психологічної наступності й єдності; самоповага; становлення особистісного способу буття.

Спрямованість особистості складається з потягів, бажань, інтересів, схильностей, ідеалів, світогляду, переконань особистості. Спрямованість формується шляхом виховання, вона соціально обумовлена. Виділяють спрямованість особистості на своє Я, на сферу спілкування та ділову.

В соціальній психології визначено, що політичні установки виражають стійкий тип поведінки й відносин громадян до внутрішньої і зовнішньої політики держави. Особистісні цінності є першоосновою установок. Політичною установкою можна вважати таку установку, що визначає внутрішню якість суб'єкта політики, що базується на його попередньому досвіді і політичній культурі, що впливає на відношення особистості до майбутніх політичних подій.

Політична установка – різновид соціальної установки. Політична установка формується в процесі соціалізації людини. Вона виникає в результаті активного освоєння особою усієї системи соціально-політичних зв'язків. Політичні установки служать вираженням глибоких соціально обумовлених мотиваційних потреб.

Зміна політичної установки може відбуватися під впливом переконання, масової пропаганди, членства в новій політичній групі або ж завдяки глибшому знайомству з об'єктом політичної установки. Існує дві теоретичні моделі, що пояснюють зміну політичної установки: бихевіористська та когнітивистська.

З компонентів, що формують установку на ситуацію – потреба, минулий досвід і ситуація, вирішальну роль грають два останніх. З установок формуються стереотипи. Політичні установки пов'язані з особовими ресурсами індивіда.

Розділ 2. Емпіричне дослідження взаємозв'язку між політичними установками

й спрямованістю особистості студентів

2.1. Характеристика діагностичних методів та методик, вибірки досліджуваних

Для досягнення мети дослідження були обрані відповідні методики:

1. Методика Лайкерта [2, С. 96], яка виявляє політичні установки особистості. Методика виявляє 2 види політичних установок:

1) установка на те, що керівництво країни не має зв'язків із народом та живе своїм життям;

2) установка на те, що керівництву країни не можна довіряти.

Опитувальник включає 9 питань, на які слід відповідати за шкалою з 5 позицій (бали від 5 до 1): 5 – повністю згоден, 4 – скоріше згоден, 3 – не можу однозначно відповісти, 2 – скоріше не згоден, 1 – не згоден.

Питання 1 – 5: установка № 1 на те, що керівники країни не зв'язані з народом, живуть своїм життям і не виражають інтереси інших людей.

Питання 6 – 9: установка № 2 на те, що керівництву країни не можна довіряти (питання 8 і 9 - "зворотні").

Тим самим ступінь сформованості на установку № 1 коливається між 5 та 25 можливими тестовими балами, а ступінь сформованості на установку № 2 коливається між 4 та 20 можливими тестовими балами.

2. Орієнтаційна анкета [3, С. 47], що виявляє види спрямованості особистості. Вона створена Б. Басом. Методика виявляє 3 види спрямованості особистості:

- 1) на себе і свої досягнення;
- 2) на спілкування та взаємодію з іншими;
- 3) на виконання завдання.

Анкета складається з 27 пунктів суджень, по кожному з яких можливі 3 варіанти відповідей, що відповідають 3 видам спрямованості особистості. Респондент повинний вибрати 1 відповідь із 3, що найбільшою мірою виражає його думку чи відповідає реальності, і ще 1 відповідь, що, навпаки, найбільш далека від його думки чи найменш відповідає реальності. Відповідь "найбільше" одержує 2 бали, "найменш" - 0 балів, та, що залишилася невибраною – 1 бал. Бали, набрані за всіма 27 пунктами, складаються разом, але для кожного виду спрямованості окремо.

За допомогою методики виявляються наступні спрямованості.

1. Спрямованість на себе (Я) – орієнтація на пряму винагороду і задоволення безвідносно роботи і співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, дратівливість, тривожність, інтровертованість.

2. Спрямованість на спілкування (О) – прагнення при будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність, але часто на шкоду виконанню конкретних завдань; орієнтація на надання щирої допомоги людям, орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності й емоційних відносинах з людьми.

3. Спрямованість на справу, ділова (Д) – зацікавленість у рішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, що корисно для досягнення загальної мети.

Інструкція. Опитувальний лист складається з 27 пунктів. По кожному з них можливі 3 варіанти відповідей – А, Б, В.

Інструкція: 1. З відповідей на кожний з пунктів виберіть ту, котра найкраще виражає вашу точку зору по даному питанню. Можливо, що якісь з варіантів відповідей здадуться вам рівноцінними. Проте ми просимо вас

відібрати з них тільки один, котрий найбільшою мірою відповідає вашій думці і найбільше важливий для вас. 2. Потім з відповідей на кожний з пунктів виберіть ту, котра далі всього відстоїть від вашої точки зору, найменш для вас значуща. 3. Намагайтеся бути максимально правдивим.

Вибірку досліджуваних склали студенти молодших курсів, які навчаються за спеціальністю інженерна механіка в Сумському університеті, у кількості 26 чоловік. З них 17 хлопців та 9 дівчат.

Вік випробуваних: з 18 до 21 років. Серед випробуваних 12 жителів міста Суми та 14 з інших міст України.

2.2. Процедура дослідження

Процедура проведення емпіричного дослідження полягала в наступному. За допомогою діагностичної методики Баса «Орієнтаційна анкета» в досліджуваних студентів було виявлено ступінь розвитку кожної з 3 видів спрямованості особистості: 1) на себе, 2) на спілкування, 3) на завдання. Визначено – який вид спрямованості домінує в даної групи досліджуваних.

Далі за допомогою діагностичної методики Лайкерта було виявлено ступінь сформованості у досліджуваних кожного з двох видів політичних установок: 1) керівництво країни не має зв'язків із народом, 2) керівництву країни не можна довіряти.

Після було вираховано міру зв'язку між кожним із видів спрямованості з одного боку й кожним із видів політичних установок студентів – з другого боку. Отримані зв'язки проаналізовано і сформульовано певні висновки.

2.3. Результати вивчення політичних установок та спрямованості особистості у студентів

Види особистісної спрямованості студентів було вивчено за допомогою орієнтаційної анкети. Спочатку виявлено переважання певного виду спрямованості в даних досліджуваних визначенням відсотку студентів з тим чи іншим типом спрямованості. Результати містяться у табл. 1.

В тих випадках, коли два види спрямованості набирали однакову кількість балів, ми відносили досліджуваного до двох переважаючих видів особистісної спрямованості.

Табл. 1 – Розподіл учнів по групам з переважаючим видом спрямованості в спілкуванні

№ п/п	Вид спрямованості	Кількість студентів	Відсоток
1	На себе	11	39,3%
2	На спілкування	16	57,1%
3	На діло	1	3,6%

З даних таблиці видно, що в переважній більшості досліджуваних (57,1%) переважає вид особистісної спрямованості «на спілкування». В значної частини досліджуваних (39,3%) переважає вид особистісної спрямованості «на себе». Тільки в 1 студента (3,6%) переважає орієнтація на діло (завдання).

Тим самим переважаючий вид особистісної спрямованості в даній групі досліджуваних виражає орієнтацію досліджуваних студентів на сферу спілкування, взаємовідносин із оточуючими людьми, на прагнення підтримувати позитивні відносини, й відбиває певну залежність від спілкування.

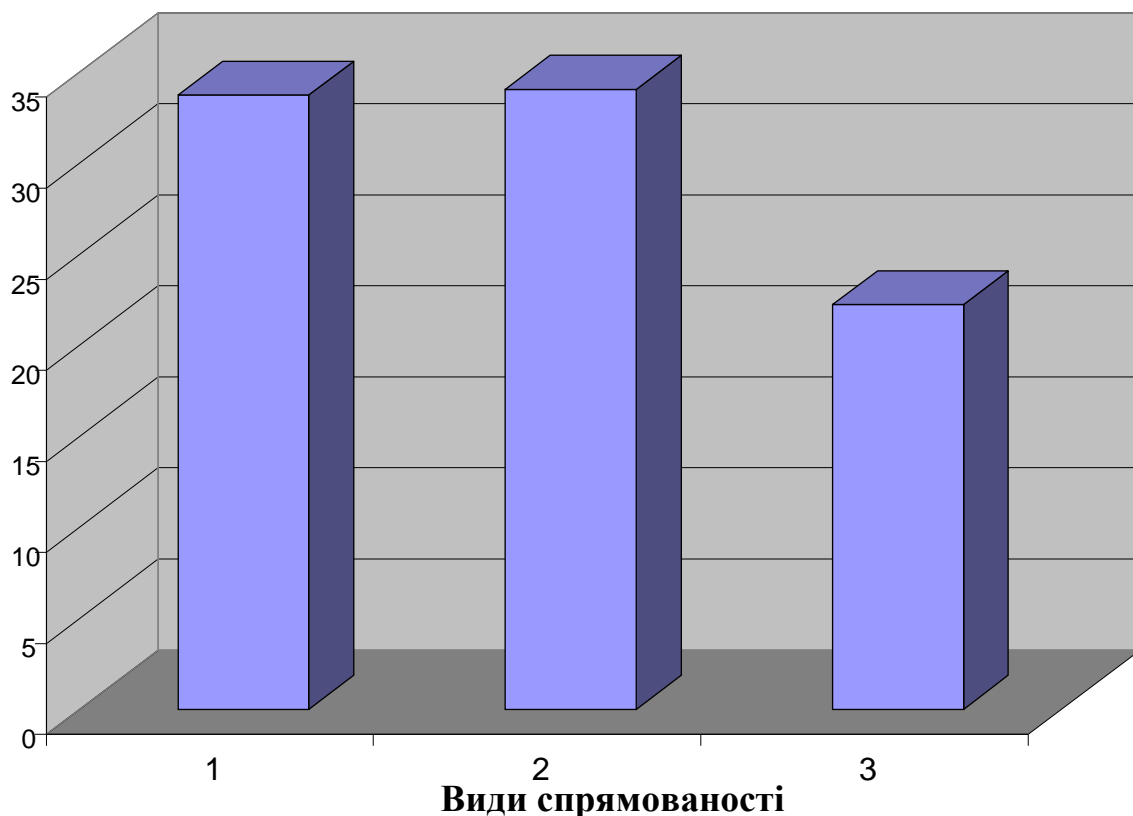
Разом із тим найменш представлена серед переважаючих видів особистісної орієнтації – орієнтація «на діло». В досліджуваних слабо виражена орієнтація на виконання роботи, на її результат.

Для того, щоб оцінити виразність видів спрямованості в загальному вигляді – було вираховано середні значення та стандартне відхилення в групі досліджуваних за кожним показником. Результати подано в табл. 2. Порівняння видів особистісної спрямованості міститься у рис.1.

Як видно з таблиці 2 орієнтації на спілкування і на себе значно переважають орієнтацію на діло. Орієнтація на спілкування незначною мірою вища за орієнтацію на себе за середнім показником. Але разом із тим стандартне відхилення серед результатів орієнтації на спілкування помітно вище, ніж за двома іншими показниками, що свідчить про великий «розкид» результатів. Тим самим в орієнтації на спілкування багато як високих показників, так і низьких. Тому не можна казати, що саме орієнтація «на спілкування» характеризує всю вибірку досліджуваних.

Табл. 2 – Узагальнені результати виявлення виду спрямованості у досліджуваних (у середніх значеннях та стандартному відхиленні)

N п/п	Вид спрямованості	Середнє значення	Стандартне відхилення
1	На себе	33,73	5,87
2	На спілкування	34,04	9,88
3	На діло	22,23	5,56

Рис. 1 – Порівняння розвитку видів особистісної спрямованості у студентів: 1 – спрямованість на себе; 2 – спрямованість на спілкування; 3 – спрямованість на діло.

Хоча загалом можна стверджувати, що результати розрахунків середніх значень збігаються з розрахунками відсотків переважającego виду спрямованості – в даній групі найбільш виразна орієнтація «на спілкування», а найменш виразна – «на діло».

Далі сформованість політичних установок у студентів вивчено за допомогою методики Лайкерта. Зокрема, виявлено ступінь сформованості політичної установки на те, що керівництво країни не має зв'язків з народом, а також на те, що керівництву країни не можна довіряти. Отримані результати у вигляді середніх значень та стандартного відхилення міститься у табл. 3.

Табл. 3 – Узагальнені результати вивчення міри сформованості політичної установки у досліджуваних (у середніх значеннях та стандартному відхиленні)

N п/п	Вид політичної установки	Середнє значення	Стандартне відхилення
1	Керівництво країни не має зв'язків з народом	15,35	3,84
2	Керівництву країни не можна довіряти	10,96	2,69

З даних таблиці видно, що установка № 1 – на те, що керівництво країни не має зв'язків з народом сформована в більшій мірі, ніж установка № 2 – на те, що керівництву країни не можна довіряти: в 1 установці 15,35 від 25 можливих балів складає 61,4%, в той час, як 10,96 від 20 можливих балів складає 54,8%.

Порівняння сформованості двох політичних установок у студентів подана в

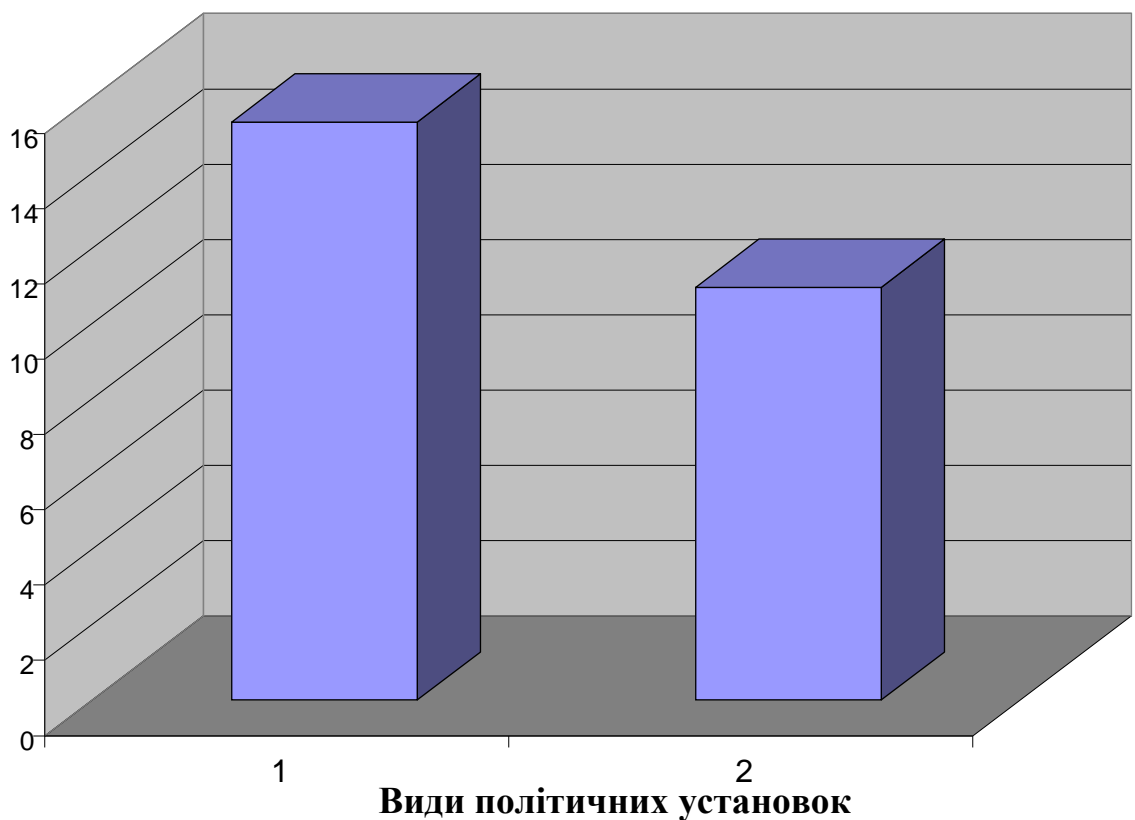

рис. 2.

Рисунок 2 – Порівняння сформованості видів політичних установок у студентів: 1 – установка на те, що керівництво країни не має зв'язків з народом; 2 – установка на те, що керівництву країни не можна довіряти.

Тим самим можна стверджувати, що обидві політичні установки в достатній мірі сформовані в досліджуваних студентів.

2.4. Аналіз та інтерпретація взаємозв'язку між політичними установками та видами спрямованості особистості студентів

Предметом нашого експериментального вивчення було виявлення міри взаємозв'язку між видами особистісної спрямованості студентів та видами їхніх політичних установок.

Для вивчення цього взаємозв'язку ми вивчили – як пов'язані між собою емпіричні дані, які отримані в результаті діагностики за допомогою методики Лайкерта та емпіричні дані, які отримані в результаті діагностики за допомогою орієнтаційної анкети. Для цього було використано коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона.

Коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона обчислюється за формулою

$$r_{xy} = \frac{\sum (x_i - M_x) (y_i - M_y)}{(n \sigma_x \sigma_y)}$$

де x , y – діагностичні показники; M – середнє арифметичне; σ – стандартне відхилення; n – кількість респондентів.

Між спрямованістю на себе на політичною установкою № 1 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{268,4}{26 \cdot 5,87 \cdot 3,84} = 0,46;$$

Між спрямованістю на спілкування на політичною установкою № 1 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{192,2}{26 \cdot 5,87 \cdot 3,84} = 0,19;$$

$$26 \cdot 9,88 \cdot 3,84$$

Між спрямованістю на діло на політичною установкою № 1 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{77,9}{26 \cdot 5,56 \cdot 3,84} = 0,14;$$

Між спрямованістю на себе на політичною установкою № 2 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{141,7}{26 \cdot 5,87 \cdot 2,69} = 0,34;$$

Між спрямованістю на спілкування на політичною установкою № 2 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{-63,3}{26 \cdot 9,88 \cdot 2,69} = -0,09;$$

Між спрямованістю на діло на політичною установкою № 2 вираховано коефіцієнт кореляції:

$$r = \frac{-35,5}{26 \cdot 5,56 \cdot 2,69} = -0,12;$$

Результати обчислення коефіцієнта кореляції між змінними, що відбивають рівень виразності політичних установок (x) в конфлікті з одного боку та видів особистісної спрямованості (y) з другого боку у досліджуваних студентів представлені в табл. 4.

Табл. 4 – Кореляційні зв'язки між видами політичних установок і видами особистісної спрямованості

Показники	Спрямованість на себе	Спрямованість на спілкування	Спрямованість на діло
№ 1 – Керівництво країни не має зв'язків з народом	0,46	0,19	0,14
№ 2 – Керівництву країни не можна довіряти	0,34	-0,09	-0,12

Тим самим виявлено, що певний вид особистісної спрямованості має деякий взаємозв'язок з певними політичними установками, а саме: студенти зі спрямованістю «на себе» мають сформовані установки на те, що керівництво країни не має зв'язків із народом, в дещо меншій мірі – що керівництву країни не можна довіряти. Не виявлено значимих кореляційних зв'язків між видами спрямованості на спілкування та на діло з одного боку, та політичними установками – з іншого.

2.5. Висновки до 2 розділу

Узагальнюючи викладене в емпіричній частині роботи, необхідно зазначити наступне. В результаті діагностики студентів виявлено, що переважаючий вид особистісної спрямованості в даній групі досліджуваних виражає орієнтацію досліджуваних студентів на сферу спілкування. Разом із тим найменш представлена серед видів особистісної орієнтації – орієнтація «на діло».

Виявлено, що політична установка № 1 – на те, що керівництво країни не має зв'язків з народом сформована в досліджуваних в більшій мірі, ніж політична установка № 2 – на те, що керівництву країни не можна довіряти.

Кореляційний метод дозволив встановити наступне. Студенти з видом особистісної спрямованості «на себе» мають порівняно більш сформовані

установки на те, що керівництво країни не має зв'язків із народом, а також на те, що керівництву країни не можна довіряти.

Таким чином виявлені зв'язок виду особистісної спрямованості з політичними установками у студентів, які взяли участь у дослідженні.

Висновки

Проведене теоретичне та емпіричне дослідження серед студентів молодших курсів з метою вивчення політичних установок особистості, особистісної спрямованості та їхніх взаємозв'язків у досліджуваних.

Отримані результати дозволили встановити наступне.

1. В психології визначено, що спрямованість складається з потягів, бажань, інтересів, схильностей, ідеалів, світогляду, переконань особистості. Спрямованість формується шляхом виховання, вона соціально обумовлена. Виділяють спрямованість особистості на своє Я, на сферу спілкування та ділову.

2. В соціальній психології визначено, що політичні установки виражають стійкий тип поведінки й відносин громадян до внутрішньої і зовнішньої політики держави. Особистісні цінності є першоосновою установок. Політичною установкою можна вважати таку установку, що визначає внутрішню якість суб'єкта політики, що базується на його попередньому досвіді і політичній культурі, що впливає на відношення особистості до майбутніх політичних подій. Політична установка формується в процесі соціалізації людини. Вона виникає в результаті активного освоєння особою усієї системи соціально-політичних зв'язків. Зміна політичної установки може відбуватися під впливом переконання, масової пропаганди тощо.

3. Виявлено, що в групі досліджуваних студентів переважаючий вид особистісної спрямованості є спрямованість «на спілкування», дещо менше «на себе», «на діло».

Виявлено, що політична установка на те, що керівництво країни не має зв'язків з народом сформована в досліджуваних студентів дещо в більшій мірі, ніж політична установка на те, що керівництву країни не можна довіряти.

4. Виявлено певний кореляційний зв'язок між спрямованістю студентів «на себе» з одного боку та політичними установками – з другого. Для студентів з іншими видами особистісної спрямованості такого зв'язку не виявлено.

Список літератури

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. – М.: Альма – Матер, 2005. – 701 с.
2. Андреев А.А. Политическая психология. – М.: Весь Мир, 2002. – 240 с.
3. Артемов Г.П. Политическая социология: рабочая книга исследователя. – М.: Логос, 2002. – 385 с.
4. Возрастная психология: Детство, отрочество, юность. Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов псих. вузов. / Сост. и науч. ред. В. С. Мухина, А. А. Хвостов. – М.: Академия, 1999. – 624 с.
5. Волков Б.С. Психология юности и молодости: Учебник для вузов. – М.: Трикста, 2006. – 256 с.
6. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. – М.: Наука, 1999.
7. Лютова С. Социальная психология личности. Теория и практика. Курс лекций. – М.: Сфера, 2002. – 183 с.
8. Мясищев В.Н. Структура личности и отношение человека к действительности / Психология личности. Тексты. – М.: МГУ. 1982. – С. 87 – 98.
9. Платонов К. К. О системе психологии. – М.: Мысль, 1972. – 216 с.
10. Ремштадт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности. – М.: Мир, 1994. – 317 с.
11. Социальная психология / под. ред. С.А. Сущенко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 345 с.
12. Узнадзе Д.Н. Психология установки. – М.: Наука, 1986. – 352 с.